

LES CAMPANES DE BENIOPA

Patrimoni històric viu

Sergio Osa Millán

Beniopa com a municipi independent de Gandia

Hui, la majoria de la gent parla de Beniopa com un districte més de Gandia. No obstant això, aquest barri encara conserva certs elements que el distingeixen de la ciutat de Gandia. El pont que separa Beniopa de la ciutat, la biblioteca municipal, els seus carrers, la seua Església, etc... fan més notable encara aquest ambient de poble.

Recordem un poc la història dels antics municipis que hui són part de Gandia. Abans de l'any 1965, Gandia anava creixent com a una ciutat i degut a la seua extensió urbana, es va convertir en la capital de la comarca de la Safor. Al estar rodejat pels termes municipals de Beniopa, Benipeixcar i Benirredrà, Gandia presentà l'opció de que aquests municipis s'annexionaren a ella. En 1965 es va acceptar en un decret, la citada possibilitat d'annexió per evitar problemes d'expansió urbans. Beniopa, Benirredrà i Benipeixcar van presentar unes al·legacions, però que Beniopa i Benipeixcar van perdre degut a que llindaven amb el terme municipal de Gandia. No obstant Benirredrà va guanyar aquell recurs ja que llindava amb Beniopa i Benipeixcar i no amb Gandia. És veritat que Benirredrà, es coneix com si formara part de Gandia encara que té ajuntament propi i és totalment independent de la capital de la Safor.

L'església de Santa Maria Magdalena

Cal centrar-nos en Beniopa, concretament a l'Església de Santa Maria Magdalena, una de les esglésies que té més història amb la titularitat de Parròquia en Gandia. Va començar a construir-se en l'any 1786 i les obres finalitzaren cap a 1795 segons un taulell dins del temple, que diu:

"ESGLÉSIA PARROQUIAL.
Sta. MARIA MAGDALENA
Eregida Parròquia al 1535.
construïda per Mossén Vicent Marí
i pels cristians de Beniopa
al segle XVIII (1,786-1,795)

Boro Mañó, Gandia "

Per tant, ens trobem davant d'una església que té més de doscents anys d'història i per motius històrics ha patit certs canvis. Segons ens contava D.Juan Maria LLOPIS CASTELLÀ, l'Església va perdre cert patrimoni com imatges antigues i pintures, llevat les de la capella de la comunió que es conserven restaurades. Són pintures mostrant diferents esdeveniments de la vida litúrgica que manetenen relacions amb fets històrics de Beniopa .

L'exterior del campanar

Respecte al campanar, trobem una torre de tres cossos rematada amb teulades blaves i blanques, junt a una veleta que representa la imatge de la patrona de Beniopa, Maria Magdalena. Té dos esferes del rellotge ubicades en la part Est i Oest. Per damunt està el cos de campanes, on hi ha quatre finestres d'arc de mig punt. Compta amb un xicotet remat que també alberga quatre finestres amb balustrada i pinacles que substitueixen a unes columnes en forma de "S", anteriors a la restauració del campanar.

L'interior del campanar

Parlar dels interiors de les torres és una cosa molt interessant ja que podríem dir que són la part oculta d'aquestes construccions, tal vegada perquè les persones han deixat de pujar o perquè no és accessible per a tots. En aquest cas ha ocorrit el contrari. Beniopa va conservar l'ús de la maquinària

del rellotge manualment, almenys fins el 2007 i per tant suposava pujar cada dia a donar-li corda a aquesta peça. És interessant que el campanar conserve aquest tipus de patrimoni, més inclús que estiguera en funcionament fins no fa tant de temps. Actualment es pot apreciar que a l'inici de la pujada es conserven contrapesos del rellotge, inclús una corda dels tocs antics, molt poc habitual en la ciutat de Gandia.

Les campanes de Beniopa

Beniopa té un joc de campanes de postguerra (almenys les tres grans), que ens invita al seu estudi. Fem un poc de memòria. L'any 1941 es van comprar dues campanes per poder tindre al poble informat dels fets religiosos i civils. Els recursos econòmics eren escassos i es va deixar la possibilitat de dotar al campanar de dos campanes més menudes per a un futur. Segons D.Juan Maria LLOPIS CASTELLÀ, ens informava que existien campaners en aquella època que feien els tocs manuals. Per a les senyals ordinàries es repicava desde baix amb les dos cordes que penjaven. Per a les festes, es pujaven dos o tres campaners i revoltejaven les campanes al seu estil, adaptant-se al conjunt d'aquella època però fent variacions, com el "vol de la Magdalena" que més avant explicaré. Durant els anys setanta del segle XX, es van electrificar les dos campanes perquè era difícil trobar personal per tocar a mà. Diuen que els campaners que hi havien, van envellir i posteriorment moriren. Fins ací, Beniopa es va quedar sense gent que s'interessara per tocar les campanes a mà. Aprofitant l'anterior nombrament del rellotge, cal citar que les campanes litúrgiques encara interpreten els tocs civils, és a dir els tocs horaris. La maquinària accionava unes maçes, que encara es conserven.

Actuacions posteriors en les campanes

En 1991, l'única campana (Santa Anna) que conservava l'antic hospitalet de Sant Marc (actualment al costat del museu del MAGA de Gandia) va passar a l'adquisició de l'església de Beniopa. Es va instal·lar en la finestra Sud, amb una truja de ferro i mecanismes automàtics de Salvador Manclús. Posteriorment, en l'any 2007 es va decidir fondre una nova campana per ocupar l'última finestra que quedava buida. Per això fou precís traslladar la campana Sana Anna (menuda) a la finestra Nord, quedant la nova campana Rosari instal·lada en la finestra Sud que fou fosa en Gajano per Abel PORTILLA. En aquell any es van renovar els electromalls trifàsics per uns monofàsics, en substitució de les maçes que accionava la maquinària del rellotge.

Poc després amb el motiu de la ciguda d'un "picot" (nom del batall que rep en Beniopa) a pocs centímetres d'una dona, es van muntar unes reixes per evitar nous desprendiments. Per tant, va ser necessari endinsar les dos campanes majors, fent-les un poc més enrere perquè la primera ubicació d'aquestes impossibilitava el volteig al superar els límits d'espai de la nova reixa i per tant es va instal·lar una estructura de ferro, dins de la sala per a què els exios de les campanes majors reposaren sobre aquesta.

A finals de 2018, es va fer una actuació poc comú en els campanars de Gandia que va consistir en la neteja de sala de campanes, de les mateixes campanes i l'eliminació d'una figuera situada en el remat. Tota la intervenció fou portada a terme pel capellà i alguns ajudants voluntaris. També es va instal·lar una reixa en el forat de l'escala d'accés al remat per evitar la caiguada d'aus a la sala de campanes, ja que després no sabien eixir i per tant quedaven atrapades. D'aquesta forma s'evita el problema de la colomina, sent una solució original. Està clar que la conservació de les campanes milloraria si es recuperaren els contrapesos de fusta però cal tindre en compte que les ajudes econòmiques no fan possible aquesta actuació. Cal valorar positivament aquest fet, ja que és una clara manifestació de que els veïns i veïnes de Beniopa es preocupen pel seu patrimoni, en especial que estiga ben conservat algo particular en aquest xicotet barri fora però al mateix temps dins de Gandia. Aquestes intervencions deurien de ser normals, però per desgràcia no ho són ja que la

preocupació sí que existeix en els campanars, però a l'hora d'actuar es deixa en mans de les empreses. L'última intervenció ha sigut el canvi del motor de volteig de la campana menuda, ja que l'anterior es va trencar i no funcionava.

L'antic joc de campanes de Beniopa

Cada part del campanar està feta amb el propòsit de que el so de les campanes s'expandira el més possible. D'aquesta forma, el sostre de la sala de campanes i el remat es circular. Per què el remat? Segons D.Juan Maria LLOPIS CASTELLÀ, ens deia que abans de la guerra civil existia un carrilló ubicat a aquest cos del campanar, segurament eixa va ser la motivació de la construcció d'aquella torreta. Les campanes eren quatre, poc es recorda d'elles ja que es van fondre amb el motiu de fer material bèlic. Anirem completant aquesta informació segons obtinguem més dades al respecte.

Els tocs manuals de Beniopa.

Recordava un veí de Beniopa que els últims campaners que van revoltejar les campanes a mà sense l'ajuda de motors, van ser Bonifácio SANLEÓN y Jesús SANZ GARCIA.

Es poc usual trobar-se amb gent que recorde els tocs antics. "*Tot lo antic ho guardem*" ens comentava D.Juan.

Segons les fonts orals els tocs manuals no eren molts, però sí especials per la particular forma de tocar-los. Per exemple, el toc de festa major (el dia de la Magdalena) es tocaven les campanes de forma un poc diferent a la resta, però sí normal en alguns pobles de la Safor, les cançonetes que s'interpretaven amb campanes mitjançant una regla memotècnica. En Beniopa es feia el **vol de la Magdalena**, que consistia en alternar les dos campanes majors d'aquesta forma: 3-3 4-4 3-3 4-4. Altres tocs eren el **d'alarma o el de foc**, en què s'utilitzaven les dos campanes grans existents, de forma molt ràpida. En tercer lloc, estaven els tocs ordinaris com el de **missa**, de **difunts** de home, dona, fins i tot de xiquets. Hui en dia, al comptar amb una campana més menuda, es fa amb el repic de forma que es pot escoltar el típic "Cel- Cel ; Cel- Cel" i que afortunadament no s'utilitza sovint. Hi ha un escrit fet a propòsit per evitar la desaparició d'aquests tocs, tot i que les campanes s'han mecanitzat es continuen interpretant alguns d'aquests tocs.

Segons l'escrit redactat pel sacristà D. Juan Maria LLOPIS CASTELLÀ, que consta a la sacristia de la Parròquia de Santa Maria Magdalena de Beniopa, explica com es deuen fer els tocs per a les festes patronals desde l'ordinador de forma manual, és a dir, pulsant els botons i no té cap cosa en comú dels tocs automàtics de la resta de l'any. També no ens consta cap parròquia de la ciutat gandiense que ho faça d'eixa forma.

Diu així:

"

TOQUE DE CAMPANAS MANUAL

DIFUNTOS

Papa 13 Dracs, 9 veces: Pequeña(pausa) Mediana (pausa)
Grande (pausa) 13 Dracs.

Toques normales I II III.

Toque de Difuntos 9 Dracs y todo lo demás

Obispo 7 Dracs y todo lo demás

Párroco 5 Dracs y todo lo demás.

Hombre 3 Dracs y todo lo demás.
Mujer 2 Dracs y todo lo demás.
Niño Sólo se toca la pequeña siempre. (1)

FIESTAS.

4 Dracs y mediana sin parar (tres veces)
 9 Dracs seguidos
 Mediana y Grande varias veces
 Dracs varias veces
 Toque normal y volteo.

Números			
1	2	3	4
Las dos grandes	Rosario	Ana	Medio vuelo VUELO.
G	M	P	-----
Grande	2ºCampana	pequeña	pequeñita, TOQUES

ALARMA FUEGO. DRACS sin parar. (2) "

Un abans i després de la neteja del campanar

Comentant l'actuació que hem descrit abans, és el motiu principal d'aquest xicotet treball que estic realitzant. Durnat una visita que vaig fer a aquest campanar en octubre del 2017, la sala de campanes es trobava en un lamentable estat de conservació, sense deixar de costat la brutícia que cobria les campanes.

Durant la visita de l'any 2020, s'ha pogut observar alguns canvis positius respecte a la conservació del campanar. Com he comentat anteriorment, sempre és millor que les truges de fusta es recuperen, però observem que l'actuació de finals del 2018 feta amb molt bona voluntat, s'ha conseguit que les campanes estiguen netes de tota la colomina i la capa de brutícia acumulada provocada pel temps. Vegem-ho a les següents imatges, a l'esquerra es mostra una fotografia després de la neteja i a la dreta abans de la neteja.

1. El toc de difunts de xiquets es fa mitjançant el repic.
2. El toc d'alarma es fa amb les dos campanes majors.
 Campana Santa Anna (1)

Campana Rosario (2)

Campana Marta (3)

Campana Maria Magdalena (4)

Aquesta neteja no solament repercuteix positivament al so de la campana per a què pugui expandir-

se més, també facilita la dcoumentació de les inscripcions i imatges amb molta més definició.

Imatge de Sant Josep en la campana de Santa Anna (1).

Respecte a les inscripcions de les campanes. Campana Maria Magdalena.

La conservació del campanar ha canviat de manera notable respecte abans de la neteja.

Conclusions

En resum, aquesta actuació ha sigut un exemple de les tasques de conservació i manteniment que cal dur a terme als campanars, i que per tant Beniopa ha demostrat que l'únic recurs que cal fer per aconseguir aquests resultats, són les actuacions voluntàries per part de les persones que s'impliquen en la conservació d'aquest patrimoni cultural: és un bé material (el campanar i les campanes) com immaterial (els tocs de campanes), al servei d'una comunitat de veïns i veïnes.

Per tot allò que s'ha comentat, la conservació de la maquinària del rellotge i els materials per als tocs manuals, fan encara més digne que es recupere la forma tradicional de tocar manualment aquestes campanes, ja que la gent no s'oblida de la seua infància on recorden els tocs antics.

Esperem que la comunitat de Beniopa i totes les persones que han fet possible aquesta actuació, continuen treballant per la conservació d'aquest patrimoni, que els aficionats a tot açò i al públic en general, encara ho disfrutem.

Agraïments

A D.Juan Maria LLOPIS CASTELLÀ, pel seu interès, col·laboració, disposició per donar-nos accés al campanar i explicar-nos alguns dels tocs antics.

També a tots aquells que van col·laborar en les actuacions de neteja i millora del campanar.

Fonts

1. Imatge de Sant Josep abans de la neteja, per Joan Alepuz Chelet: <http://campaners.com/php/campanagran.php?numer=172677>
2. Campaners.com, bibliografia per temes: <http://campaners.com/php/tema.php>

El·laços d'interés

1. Francesc LLOP i BAYO; Francesc Xavier MARTÍN NOGUERA (1998); Metodologia d'inventaris de campanes: <http://campaners.com/php/textos.php?text=1173>
2. Pàgina web dels campaners de la Catedral de València: <http://campaners.com/>